

illi impulsus, quod videtur ridiculum et gratis dictum; cur enim non poterit Deus efficere in corpore solum localem motum absque alio novo effectu? Si ergo hic impulsus ex parte ipsius motus non est necessarius, neque etiam erit ex parte moventis, quia et in se habet sufficientem virtutem, et est immediatus mobili. Nulla est ergo ratio vel necessitas imprimendi talem impulsus. Sicut Angelus movendo se non imprimit suæ substantiæ impulsus, sed motus; quid enim necesse est multiplicare entia aut instrumenta sine causa? Idem ergo erit movendo cælum, verbi gratia, quia similiter habet proportionatam virtutem et præsentiam. Denique declaratur, quia cum Angelus movet, non est necesse ut velit imprimere impetum, sed tantum ut velit movere; nam ad hoc habet sufficientem virtutem, et ille effectus motionis localis est de se factibilis absque alio; ergo tunc efficiet Angelus solum motum absque alia priori qualitate vel impulsu; ergo verisimile est semper sic movere, quia frustra faciet per plura, quod potest facere per pauciora. Imo verisimile etiam est, non posse aliter movere, quando immediate per se movet; nam si per unum corpus moveat vel impellat aliud, per illud poterit imprimere impetum, quia hæc actio proportionata est corporibus. At vero quando Angelus per se immediate movet, videtur superflua et improportionata illa actio, ut conjecturæ factæ suadent. Atque hoc etiam modo generalius defenditur, Angelos nullam qualitatem per se posse corporibus imprimere.

Quanta sit vis motiva intelligentiæ.

26. Tandem inquiri potest quanta sit vis motiva intelligentiarum. Sed hoc dubium satis tactum est superius, tractando de finita perfectione Angelorum. Solum illud advertendum est, hic posse nonnullam ingerere difficultatem, si fortasse appareat, tantam esse hanc virtutem intelligentiæ, ut per illam possit quascunque res corruptibiles destruere, vel applicando activa passivis, vel certe eas dividendo aut conterendo per velocissimum motum. Ex quo fieri videtur, spectata sola natura cujusvis intelligentiæ, esse in potestate ejus destruere totum hunc mundum inferiorem, ejusdem ordinem immutare, et elevare, verbi gratia, totam terram usque ad cælum, et cælum ipsum velocius, vel tardius agitare, quæ videntur valde absurda.

27. Ad hæc autem respondet D. Thomas, quæst. 18 de Malo, art. 6, ad 7, licet Angelus moveat per voluntatem, habere ex natura sua definitum modum ac potestatem movendi, quam non potest excedere etiamsi velit, et art. 10, ad 8, addit, non sequi posse Angelum movere totam terram, quia non est proportionatum naturæ ejus, ut mutet ordinem elementorum mundi. Sed nihilominus negari non potest quin, nude considerata virtute intelligentiarum, sufficiens esset per motum localem ad evertendum totum universum, quantum ad ordinem et compositionem ejus. Considerata tamen illa potentia, ut est sub legibus providentiæ divinæ, non potest eum ordinem immutare; ut, verbi gratia, non potest facere ut detur vacuum, quia, licet possit remove unum corpus a suo loco, non potest tamen simul impedire ne aliud illi succedat, non ex defectu intrinsicæ virtutis absolute consideratæ, sed quia non potest non subesse legibus creatoris. Et similiter, qua potestate Angelus movet primum mobile ab oriente in occidentem, posset illud movere ab occidente in orientem, nisi obstaret ordo a creatore positus. Atque hoc modo intelligenda est prædicta sententia, quam his verbis declaravit August., 18 de Civit., c. 18: *Firmissime credendum est omnipotentem Deum omnia posse facere quæ voluerit, nec dæmonem seu Angelum aliquid operari secundum suæ naturæ potentiam, nisi quod ille permiserit.*

28. Ultimo ex dictis facile constat, posse etiam unum Angelum efficienter movere localiter alium Angelum virtute naturali. Quod addo, quia certum est, virtute supernaturali posse Angelum beatum movere vel detinere dæmonem, etiam natura superiorem; sicut, e converso, ex eodem ordine supernaturali oritur, ut pravus Angelus nullam similem actionem possit habere in bonum, etiamsi in natura illo sit inferior. Sed hæc ad Theologos spectant. Considerando igitur intelligentias in pura natura, videtur certa assertio posita, quia qua virtute Angelus movet se ipsum, potest movere alium, cum possit etiam movere corpus; videtur enim esse major proportio inter ipsas intelligentias inter se, quam cum corporibus. Item movere possunt animas separatas; ergo et alias intelligentias.

29. Loquimur autem de motione non solum morali, quæ est per imperium, sed etiam de illa quæ est per propriam efficientiam, et impressionem ipsius motus. Quapropter si

intelligentia superior ad inferiores in natura comparetur, conclusio absolute et sine restrictione vera est, quia non potest inferior superiori resistere; at vero e contrario de inferiori circa superiorem loquendo, limitatione indiget, nimirum si superior non resistat, sed moveri se sinat; nam si resistat, cum sit superioris virtutis, non poterit ab alia vinci. Et hæc sint satis de hoc motu, de quo quid sit late tractant Theologi, et fortasse aliquid attingemus infra, disputando de Ubi, et Quando.

30. De alia vero actione intentionali, certum est non posse veram intelligentiam immutare aliam ad formas intentionales pro suo arbitratu, et absoluta potestate, quod a fortiori probari potest ex dictis de immutatione corporalis materiæ ad formam. An vero per modum objecti intelligibilis actu possit saltem sui vel suorum actuum speciem imprimere, vel una intelligentia in aliam, vel in animam separatam, res est quæ longa indiget disputatione, Theologorum propria, et a nobis aliquid supra tactum est, disp. 18, sect. 5. Et ideo de intelligentiis creatis hæc dixisse sufficiat.

DISPUTATIO XXXVI.

DE SUBSTANTIA MATERIALI IN COMMUNI.

1. Substantiæ consideratio, quatenus ad metaphysicum spectare potest, in hujus membri seu communis rationis contemplatione terminatur; nam inferiora omnia, quæ sub materiali substantia continentur, sunt infra metaphysicam abstractionem, et ideo non ad metaphysicum, sed ad philosophum naturalem pertinent. Imo, per se ac directe loquendo, etiam substantia materialis ut sic, cadit sub objectum totius philosophiæ naturalis, imo fortasse est proprium et adæquatum objectum illius scientiæ vel partis philosophiæ, quæ in libris Physicorum continetur. Tamen, ut in disputatione proemiali dixi, etiam est metaphysici muneris aliquid de substantia materiali secundum hanc præcisam rationem ejus contemplari, tum ut perficiat et exacte declaret divisionem substantiæ in immaterialem et materialem, quam solus metaphysicus tradere et explicare potest; tum maxime ut ipsam rationem quidditatis in hac substantia explicet, et fines proprios philosophicæ considerationis præscribat, suumque objectum illi tribuat, et

principia quibus uti debet, ad propriam et specificam essentiam uniuscujusque materialis substantiæ inveniendam.

2. Sunt autem tam multa a nobis dicta in superioribus de materiali substantia, ut vix aliquid dicendum supersit. Dictum est enim imprimis disput. 13 et 15, de principiis intrinsicis hujus substantiæ, quæ sunt materia et forma, quoniam hæc inter causarum genera computantur; nec potuit commode unius rationis consideratio ab alia se jungi. Dictum deinde est disput. 18 de vi agendi hujus substantiæ, quia necessarium fuit ad plene considerandam vim et rationem causæ efficientis, et ibi consequenter tactum est (quantum metaphysica patitur) de modo generationis et effectationis talis substantiæ, quia hæc sunt quasi correlativa, et necessario connexa cum causarum consideratione. Dictum est præterea disputatione trigesima de existentia hujus substantiæ, et quo modo ab ejus essentia distinguatur. Ac denique dictum est de supposito ejus, et de distinctione inter ipsum et naturam in materialibus substantiis in disput. 34. De proprietatibus autem realibus hujus substantiæ, quantum ad nos etiam spectat, dicturi sumus inferius, cum de accidentibus disputabimus, ut in initio præcedentis disputationis tactum etiam est. Quocirca hic solum pauca addemus, quæ ad essentialem rationem hujus substantiæ magis declarandam pertinere videntur, nimirum, in quo hæc ratio essentialis consistat, et quid ad illam conferant materia et forma, vel sigillatim, vel simul sumptæ.

SECTIO I.

Quæ sit essentialis ratio substantiæ materialis, et an eadem omnino sit cum ratione substantiæ corporeæ.

1. *Quid nominis substantiæ materialis.* — Quod attinet ad quid nominis, constat substantiam materialem illam esse, quæ materia et forma constat, sive forma illa materialis sit, sive spiritualis, dummodo sit vera forma materiæ. Substantia vero corporea dicitur illa, quæ natura sua habet hanc corpoream molem, quæ a nobis nec concipi, nec explicari potest, nisi per hanc extensionem partium, quam experimur in substantiis sensibilibus, ratione cujus extensum locum occupant, et una pars a suo loco alteram excludit, et una substantia alteram. Et quia hæc extensio a quantitate provenit, ut infra vide-

himus, ideo substantiam corpoream ut sic per ordinem ad quantitatem definimus, dicentes esse illam substantiam, quæ est capax trinae dimensionis, sive secundum se totam, id est, secundum materiam et formam ita extendi possit, sive tantum secundum materiam.

2. *Quomodo se habeant ratio substantiæ materialis et ratio substantiæ corporeæ.* — Deinde, quod ad rem spectat, probatum est in superioribus, substantiam materialem et corpoream in re idem esse, et reciproce dici; nulla est enim substantia corporea quæ ex materia et forma non constet, neque ulla est substantia, materia et forma constans, quæ corporea et quanta non sit, saltem ratione materiæ. Non possumus autem negare quin secundum mentis præcisionem alia sit ratio substantiæ materialis ut sic, et substantiæ corporeæ ut sic, quia stante illo conceptu, et illa definitione substantiæ materialis, nimirum, quod constet materia et forma, seu actu et potentia substantialibus realiter distinctis, adhuc dubitat intellectus, an omnis hujusmodi substantia corporalis sit, ita ut hoc sit de intrinseca ratione ejus: nec solum in hoc reperitur præcisio intellectus, sed etiam inventi multi sunt, qui id negaverint. Et similiter e contrario, stante illo conceptu substantiæ corporeæ supra a nobis descripto, adhuc etiam dubitat mens, an omnis substantia talis constet materia et forma; nec defuerunt qui id negaverint. Sunt ergo illæ rationes saltem secundum mentis præcisionem distinctæ. Et hinc oritur dubitatio, quæ illarum sit essentialis substantiæ materiali; essentialis (inquam) non tantum secundum rem, sed etiam secundum nostram rationem intelligendi. Dubitari etiam potest an una illarum rationum sit de se abstractior et universalior quam alia, saltem secundum rationem.

3. In qua re varii possunt excogitari dicendi modi: unus est rationem substantiæ corporeæ ex se universalior esse, quia non repugnat intelligi substantiam corpoream absque physica compositione partium essentialium, etiamsi fortasse repugnet in re ipsa dari. Vel e converso substantiam ex materia constantem, esse quid universalius quam substantiam quantam seu corpoream; quia ex vi conceptus substantiæ materialis ut sic significatur aliquid commune et indifferens. Utraque pars hujus sententiæ eam habet probabilitatem quam habent sententiæ asse-

rentes posse dari substantiam materialem et incorpoream, vel e converso corpoream, et non constantem ex materia; tamen a nobis nulla probabilitate defendi potest, suppositis quæ supra dicta sunt de necessaria connexionem et reciprocationem materiæ et quantitatis, et quæ etiam diximus tractando de universalibus. Repugnat enim rationem aliquam conceptam ex solo modo significandi et concipiendi esse universalem, si tali rationi conceptæ repugnet communicari pluribus, cum in oppositis non repugnantia ratio universalitatis consistat, vel fundetur. Ideo enim vera ratio deitatis seu Dei non potest esse universalis, quantumvis communi nomine significari videatur, quia ei repugnat in multis speciebus aut individuis reperiri. Sic igitur pari proportionem repugnat, unam rationem conceptam esse universalior alia, si repugnat alicui rei communicari unam cui non communicetur alia, et e contrario, quia hoc est directe contra rationem majoris universalitatis. Si ergo non solum de facto illæ duæ rationes semper reperiuntur conjunctæ, sed etiam de possibili habent illam intrinsecam connexionem et reciprocationem omnino inseparabilem, non potest una concipi ut universalior alia, quamvis possit una præcindi ab alia, quia, universalior conceptus non solum dicit præcisionem unius ab alio, sed etiam aptitudinem et non repugnantiam essendi absque alio.

4. Propter hoc igitur dici aliter potest, licet conceptus substantiæ compositæ ex materia et forma absolute non sit universalior conceptu corporis, et quasi medius inter substantiam in communi et corpus, hoc enim tantum sufficienter concludit discursus factus, nihilominus tamen in hoc differre conceptum substantiæ materialis a conceptu corporis, quod substantia materialis ut sic solum dicit ipsam rationem substantiæ, quæ est in corpore, quæ quodammodo medium quoddam est inter substantiam in communi et corpus. Nam substantia in communi dicit substantiam simpliciter abstractam et indifferentem ad materialem et immaterialem; corpus vero dicit determinate quamdam substantiam, ut constitutam per differentiam subalternam corporis; substantia vero, ut conjuncta differentiæ corporis nec dicit substantiam cum totali indifferentia, nec formale illud constitutum per differentiam corporis, sed ipsam rationem genericam, ut in tali specie existentem. Aliud est enim consi-

derare animal in homine, et aliud considerare hominem ut sic, vel animal absolute. Sed, licet in communi verum sit, posse rationem genericam et specificam illis omnibus modis concipi, tamen in præsentia falsum videtur, substantiam materialem ut sic significare solam communem rationem substantiæ illa media ratione conceptam. Primo quidem, quia genus quando illo modo concipitur, non concipitur ut totum aliquod universale, aut actuale, sed solum ut pars materialis metaphysica substans tali differentiæ, et illi actu conjuncta. Substantia autem materialis non dicit solam communem rationem substantiæ hoc modo conceptam, sed dicit quoddam totum seu actuale constitutum sub substantia in communi, per differentiam illam, scilicet, *materialis*, vel etiam dicit totum universale complectens sub se omnes substantias materiales, et confuse dicens totam essentiam earum; ergo. Secundo, quia ratio generica in specie aliqua considerata non includit intrinsece aliquam differentiam essentialem, quam non includat eadem ratio generica absolute sumpta, sed connotat tantum conjunctionem ad talem differentiam; at vero substantia materialis addit intrinsece differentiam essentialem supra substantiam in communi; ergo non tantum dicit communem rationem substantiæ, quatenus est in corpore. Minor probatur, quia substantia materialis intrinsece et essentialiter constituitur per differentiam *materialis*, et per illam etiam differt a substantia immateriali.

5. *Objectio.* — Objiciet aliquis, quia corpus metaphysice componitur ex substantia et corporeo; ergo necesse est ut substantia, quatenus est in corpore, et metaphysice componit illud, dicat aliquod compositum ex materia et forma; ergo substantia materialis nihil aliud significare potest, nisi substantiam in communi secundum esse quod habet in corpore. Prima consequentia probatur, quia substantia in communi, quatenus est in corpore, est substantia completa, quia hoc est de ratione substantiæ in communi; ergo est substantia composita, quia in corpore nulla est substantia vel ratio substantiæ completæ quæ sit simplex, id est, non composita ex actu et potentia realiter distinctis, quia omnis entitas hoc modo simplex, quæ est in corpore, est substantia incompleta; ergo corpus ipsum etiam quatenus est substantia, vel e converso substantia ipsa, prout hanc communem rationem habet in corpore, habet illam compo-

sitam ex materia et forma; ergo recte dicebatur, substantiam materialem ut sic in hoc differre a substantia corporea ut sic, quod non dicit intrinsecum gradum corporeitatis, sed gradum substantiæ, prout est in corpore. Et confirmatur, nam corpus de prædicamento substantiæ, physice dicit compositum ex materia et forma substantialibus in communi, et illamet essentia metaphysice componitur ex *substantia et corporea*, quæ ratio substantiæ, nec soli materiæ convenit, nec soli formæ, quia sunt substantiæ incompletæ, illa vero ratio dicit substantiam completam; ergo illa ratio substantiæ completæ, prout est in corpore, est composita ex materia et forma; ergo hæc ratio substantiæ est, quæ importatur nomine et conceptu substantiæ materialis.

6. Respondetur, committi quamdam æquivocationem in argumentis, transeundo ab ipsa re, prout in re existit, ad rem prout conceptam seu præcisam per intellectum. Nam in re concludit argumentum, in substantia composita non reperiri rationem substantiæ completæ ut sic, nisi per compositionem materiæ et formæ. Quo sensu verum est, ipsam communem rationem substantiæ completæ, prout est in corpore, consurgere ex substantiis incompletis materiæ et formæ. Nihilominus tamen verum est, rationem substantiæ completæ ut sic abstrahere ab hujusmodi compositione, ita ut si præcisè hanc rationem substantiæ consideremus, etiam in corpore non habeat ex hac communi ratione, quod per compositionem consurgat. Unde hoc sensu negandum est, rationem substantiæ in communi includere in conceptu suo metaphysico compositionem materiæ et formæ. Quod patet, quia ex vi hujus conceptus nihil amplius intrinsece includit, quam includat Angelus quatenus substantia est; alias corpus et Angelus non convenirent univoce in ratione substantiæ.

7. Unde ad argumentum in forma respondetur distinguendo consequens primæ consequentiæ, scilicet, aut secundum rem, aut secundum præcisum conceptum; secundum rem verum est ipsam rationem substantiæ completæ, quæ est in corpore, esse compositam ex materia et forma, quod bene ostendunt probationes ibi factæ. At vero secundum præcisionem nostri conceptus, non est verum, rationem substantiæ completæ, etiam in corpore, includere in suo præciso conceptu compositionem materiæ et formæ;

alias non esset similitudo univoca inter corpus et spiritum secundum talem rationem. Neque contra hanc partem urgent probationes adductæ; nam aperte procedunt de re ipsa secundum se, non vero ut sic præcise concepta. Unde de illa sic loquendo, etiam concedimus talem rationem substantiæ, prout est in corpore, non esse simplicem, negamus tamen ut sic esse compositam; ratione enim præcisionis nostri intellectus abstrahit ab utroque, et solum dicit rationem entis per se completi, quod ex se nec compositionem habet, nec simplicitatem, licet in re semper habeat alterum horum juxta differentiam, cui adjungitur.

8. Quia vero negare non possumus, quin communis ille gradus metaphysicus substantiæ adjunctus tali differentiæ, scilicet *corporea*, non solum ex physica compositione in re consurgat, sed etiam concipi possit secundum id quod in se habet, licet non ex se, sed quasi ex consortio talis differentiæ, idcirco addendum videtur, in gradu illo ut sic concepto in corpore includi quidem materiam et formam, non tamen ut materia et forma sunt, sed ut substantiæ incompletæ. Possunt enim hi duo gradus in materia et forma ipsa præscindi; conveniunt enim inter se in ratione substantiæ incompletæ, distinguuntur tamen in propriis rationibus. Cum ergo substantia, prout est in corpore, solum dicat rationem substantiæ completæ conjunctam differentiæ corporis, etiamsi intelligamus ibi non esse sine compositione materiæ et formæ, tamen in illa præcisa ratione nondum concipimus compositionem materiæ et formæ ut sic, sed ad summum, quod illa substantia coalescit ex substantiis incompletis, quæ in illa sunt. Atque ita etiam fit, ut substantia materialis non possit dicere solam illam rationem substantiæ, secundum quod est in corpore, quia substantia materialis expresse et intrinsece dicit substantiam compositam ex materia et forma ut tales sunt, quas non dicit ratio substantiæ sub illa ratione concepta, ut declaratum est.

9. Sed urgebit aliquis: nam saltem sequitur ex hac ultima responsione, inter substantiam in communi et substantiam materialem seu corpoream, dari conceptum medium, inferiorem substantiam in communi, et condistinctum a substantia spirituali, et diversum etiam a conceptu corporis, vel substantiæ materialis, quod est falsum, quia nullus talis conceptus fingi potest, qui non

convertatur cum corpore. Sequela patet, quia substantia completa consurgens ex substantiis incompletis realiter distinctis dicitur esse conceptus magis præcisus et abstractus, quam conceptus substantiæ materialis, et tamen in illo conceptu vere contrahitur et determinatur ratio substantiæ completæ in communi ad peculiarem modum substantiæ completæ, qui in Angelis non reperitur; ergo ille erit conceptus medius.

10. Respondetur, dupliciter dici posse aliquem conceptum magis præcisum. Uno modo, quia absolute sumptus sit universalior, et hoc modo neganda est sequela, quia revera conceptus substantiæ completæ constantis ex incompletis realiter distinctis non est universalior quam conceptus corporis aut substantiæ materialis. Alio modo dici potest conceptus magis præcisus, quia per rationes magis abstractas, vel de se magis communes concipitur et constituitur, quamvis conceptus ipse ex omnibus illis constitutus universalior non sit, et hoc modo conceptus ille substantiæ completæ consurgens ex incompletis potest dici magis præcisus quam conceptus substantiæ materialis, quia ratio substantiæ incompletæ universalior est, quam ratio materiæ, et ratio compositionis ut sic ex se universalior est, quam sit compositio materiæ et formæ ut sic, et ideo potest dici ille conceptus magis præcisus, licet non universalior, et ut propriis terminis utamur, potest dici magis præcisus in modo, non in re. Est autem considerandum, dupliciter posse concipi substantiam, ut realiter compositam ex actu et potentia substantialibus. Uno modo, ut hæc sit differentia constitutiva talis substantiæ, et sic quancunque ratione intelligatur talis substantia, ut vere et realiter composita in essentia ex vi propriæ differentiæ constituentis, sive illa compositio intelligatur per habitudinem ad substantias incompletas in communi, sive ad partes substantiales in communi, sive ad materiam et formam substantialem, jam non concipitur substantia in communi, etiam prout est in corpore, sed concipitur substantia essentialiter inferior quam substantia in communi, et essentialiter condistincta a substantia spirituali: nam differentia, quæ indicatur, hoc ipso quod dicitur substantia realiter composita ex rebus distinctis, sufficit ad contrahendam rationem substantiæ, et distinguendam illam a substantia spirituali, quæ simplex est, id est, essentialiter excludens illam compositionem, quia non agimus de

compositione substantiæ quoad suppositum, sed quoad naturam, nec de compositione rationis, sed rei, et ex rebus distinctis. Alio vero modo intelligi potest compositio in ratione substantiæ, non ex vi differentiæ constituentis, sed solum ex conjunctione ad differentiam contrahentem; quomodo non concipitur inferior directe aliquis gradus substantiæ, sed concipitur ipsamet ratio substantiæ connotando conjunctionem ad inferiorem differentiam.

11. Oportet enim advertere, rationem genericam non solum ita contrahi per specificam differentiam, ut cum illa componat speciem subalternam, vel ultimam, sed etiam in sese participare quodammodo illam perfectionem, et elevari vel deprimi ad ordinem, ad quem talis differentia spectat. Sic genus animalis, contractum per differentiam rationalis, in ipso gradu sentiendi et in facultatibus ejus quemdam singularem modum perfectionis participat; et genus qualitatis contractum per differentiam gratiæ elevatur ad ordinem supernaturalem, ita ut ipsamet ratio qualitatis in tali qualitate supernaturalis effecta sit; et similiter contracta per differentias spirituales, est spiritualis et indivisibilis; contracta vero per differentias materiales habet divisibilitatem quamdam, et partium extensionem. Et ita in universum ratio generica ex conjunctione ad specificam in se participat nobiliorem modum essendi, vel minus nobilem, quod provenit ex omnimoda identitate, quam in re habet differentia contrahens cum genere per illam contracto, et quia in eisdem principiis realibus fundantur, saltem secundum realem identitatem. Et propterea etiam ille modus essendi, quem genus participat ex conjunctione ad differentiam, non constituit aliam peculiarem differentiam, sed ex eadem differentia provenit, et cum ea convertitur, et suo modo pertinet ad effectum formalem ejus, propter dictam identitatem, ut probatum est. Hoc ergo posteriori modo intelligi potest, rationem substantiæ prout est in corpore, esse compositam, et includere materiam et formam, non quidem secundum speciales rationes materiæ et formæ ut sic, sed secundum gradus substantiæ quos includunt; nam ratione illorum complent integram rationem substantiæ, quæ est in substantia corporea. Dicitur autem illa ratio substantiæ, prout est in corpore, includere prædicto modo materiam et formam, quia physice et secundum rem in his principiis fundatur, quamvis

metaphysice ratio substantiæ etiam ibi concepta non dicat expresse compositionem et unionem ex pluribus substantiis incompletis, sed absolute substantiam completam. In his tamen omnibus eadem ratio est de substantia corporea ut sic, et de substantia materiali ut sic, quia in utraque ratio substantiæ potest accipi, vel tantum ut communis ratio substantiæ ibi existens, vel ut propria ratio substantiæ materialis et corporeæ, ut in specie subalterna constituta; nec magis sub una ratione significatur nomine substantiæ materialis quam corporeæ, vel e converso.

Questionis resolutio.

12. Dicendum ergo est, rationem substantiæ materialis et corporeæ essentialiter eandem esse, et in hoc consistere, quod sit substantia composita ex materia et forma. In qua descriptione substantia habet rationem generis, et reliquum rationem differentiæ, quæ illis verbis modo physico potius quam metaphysico traditur. Tota vero illa essentialis differentia physica metaphysice comprehenditur per illam differentiam, *materialis*, cum dicitur corpus esse substantiam materialem. Unde differentia illa radicaliter fundatur in illis principiis physicis, materia, scilicet, et forma, quatenus ex eis consurgit una substantia completa alterius rationis et modi a substantia simplici, qui modus substantiæ vel compositionis significatur per differentiam illam, *materialis*. Eademque significatur per alteram differentiam, *corporea*, quæ similiter partim in materia, partim in forma substantiali ut sic radicaliter fundatur; nam etiam de ratione corporis est, ut sit substantia completa ex materia et forma composita. Solum videtur esse discrimen, quia differentia hæc, ut concipitur et significatur per *corporeum*, includit habitudinem ad quantitatem, unde substantia corporea definiri debet, substantia quæ est capax quantitatis; atque hinc fit ut, secundum modum concipiendi nostrum, illa differentia, scilicet, *materialis*, videatur prior magisque essentialis quam altera, scilicet, *corporea*; nam aptitudo illa ad recipiendam quantitatem, hoc ipso quod concipitur per modum cujusdam capacitatis seu potentiæ receptivæ quantitatis, concipitur ut proprietas quædam seu attributum supponens essentiam, quæ est ratio illius aptitudinis, quæ non est alia, nisi compositio ex ipsa forma et materia substantialibus, ut sic.

13. Atque ex his ultimo intelligitur, quo

modo essentialis ratio materialis substantiæ sit omnino absoluta, non includens essentialiter habitudinem aliquam ad accidens, etiam ad quantitatem, quod pertinet ad absolutam perfectionem substantiæ, ut infra dicemus. Unde, licet materia et forma substantialis inter se includant essentialiter transcendentales habitudines, quibus una ad alteram mutuo ordinantur, tamen hæ habitudines et termini earum in ipsa substantia completa concluduntur; ipsa vero substantia tota non dicit essentialiter habitudinem ad formam accidentalem, quia non ad illam ordinatur per se primo, et quamvis sit capax illius, id tamen est quasi concomitanter ex absoluta perfectione suæ naturæ, non quia ad hunc finem primario instituta sit, sicut declaravimus supra, tractando de materiali causa accidentium.

SECTIO II.

Utrum essentia substantiæ materialis consistat in sola forma substantiali, vel etiam in materia.

1. *Ratio dubii.* — Ratio dubitandi est, quia Aristoteles, multis in locis, significat solam formam esse essentiam rei materialis; nam, lib. 1 Metaph., cap. 7. text. 52, *rationem*, id est, formam, dicit esse quidditatem et substantiam rei. *Necesse est* (inquit) *carnerem, et cæterorum unumquodque rationem esse, aut nihil; nam propter hoc et caro est, et os, et cætera, non propter materiam.* Et similiter libro 7, cap. 11, formam vocat, quod quid erat esse rei; et ideo significat, illam solam poni in definitione, non vero materialem partem, et fortasse ob eam causam in aliis locis utramque definitionis partem revocat ad genus causæ formalis, ut patet ex 5 Metaph., cap. 2, et 2 Physic., cap. 3, et 2 de Anim., cap. 2.

Opinio Averrois.

2. Propter hæc et similia Aristotelis testimonia, Averroes, 7 Metaph., comm. 21 et 34, ait, materiam non esse de quidditate substantiæ materialis, etiamsi ad extrinsecam ejus constitutionem pertineat, sed esse solum quasi vehiculum vel sustentaculum formæ, quæ est tota quidditas materialis substantiæ. Et ante Averroem insinuavit hanc sententiam Alexander, 2 Metaph., textu 12; et Themist., de Anim., textu 9 et 38; postea vero illam secuti sunt Jandunus, 7 Metaph., quæst. 12; Niphus, disput. 13; et sub probabilitate eam defendit Soncinas, solvens argu-

menta in oppositum, eodem lib. 7, quæst. 26. Et potest probari primo, quia unaquæque res per suam entitatem est talis, et per eandem distinguitur ab aliis; sed substantiæ materiales non distinguuntur inter se per materiam; nam cum inter se specie differant, in materia non differunt; ergo materia non pertinet ad earum quidditatem. Et confirmatur, nam essentia hominis et equi specie differunt quoad physicam naturam et essentiam; sed non differunt nisi in formis; ergo in solis formis consistit eorum essentia; nam materia eadem est in utroque. Secundo, quia si materia est de essentia, ergo pars materiæ erit pars essentiæ; ergo pars integralis, verbi gratia, manus vel caput, erit pars essentialis, quia est pars quædam essentiæ. Consequens autem est falsum, quia alias homo mutilus non haberet totam hominis essentiam, et consequenter non esset homo. Tertio, quia si materia in communi esset de essentia substantiæ materialis, ergo in specie de essentia talis substantiæ esset talis materia, et in individuo de essentia talis individui esset hæc individua materia; hoc autem est falsum, quia variata tota materia per continuam nutritionem semper manet idem numero homo. Et in resurrectione, quamvis animæ non detur idem numero corpus, quod antea habuit, sed ex alia materia confectum, erit idem numero homo, qui antea fuerat.

Vera sententia.

3. Contraria nihilominus sententia, nimirum, materiam esse de essentia materialis substantiæ, vera est, et communiter recepta. Docuit eam Avicenna, 5 Metaph., c. 4, ubi dicit, quidditatem rei naturalis esse ex compositione materiæ et formæ, et eam ubique docet D. Thomas, præsertim 1 parte, quæst. 75, art. 4, et 1 contra Gentes, cap. 21, et lib. 2, cap. 81, et de Ente et essentia, cap. 2, ubi Cajetanus, quæst. 4; Capreolus, in 4, dist. 44, quæst. 1, art. 1; Scotus, in 2, dist. 22, quæst. unic., et 7 Metaph., quæst. 16; Ægid., 7 Metaph., quæst. 2, et alii ibidem. Sumiturque ex Aristotele, lib. 5 Physic., cap. 1, ubi tam materiam quam formam dicit esse naturam rerum naturalium; in re autem idem est natura quod essentia, ut supra dictum est, quamvis etymologia nominis sit diversa. Unde non satis sibi constat Averroes, cum 7 Metaph., textu 27, fatetur, naturam, quam habent species in rebus generalibus, esse quid compositum ex materia et

forma, quod est verum de natura integra seu totali. Sunt etiam alia testimonia Aristotelis et aliorum gravium auctorum, quæ statim afferemus. Ut vero ratione hanc sententiam probemus, paulatim procedere oportet per nonnullas propositiones.

Questionis resolutio.

4. Dico ergo primo: materialis substantia completa, sicut est vere ac per se una, ita unam habet quidditatem et essentiam. Quæ propositio videtur per se nota ex terminis; nam Unum consequitur ens, unde unumquodque sicut est ens, ita est unum ens; ens autem ab esse vel essentia dicitur; quod ergo est simpliciter unum ens, unum esse habere necesse est, et consequenter unam essentiam, præsertim naturaliter loquendo, et de naturali unitate; si ergo substantia materialis est proprie ac per se unum ens, unam etiam essentiam habet. Certum est autem et indubitatum, substantiam materialem esse proprie ac per se unum ens; ergo proprie ac per se habet unam essentiam.

5. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: substantia materialis, ut est ens per se unum, non est sola forma, nec sola materia, sed compositum ex materia et forma. Hoc etiam est certum fere ex terminis; nam in nulla specie substantiæ materialis sola forma dicitur esse tota species; neque enim anima est homo, aut forma aquæ est aqua. De materia autem id clarius est, nisi quis erret cum antiquis philosophis, dicens totam substantiam rerum generabilium esse materiam, solisque accidentibus differre. Hinc Aristoteles, 7 Metaph., c. 7, negat formam substantialem generari, sed compositum, cum tamen certum sit generari substantiam materialem per se unam. Hinc etiam D. August., 19 de Civit., cap. 9, laudat Varronem dicentem, hominem nec animam esse solam, nec solum corpus, sed quid ex utroque constans; quod etiam asseruit Damasc., lib. 3 de Fid., c. 3. Eadem autem ratio est de omnibus substantiis materialibus, et de substantia etiam materiali in communi. Denique id patet ex dictis sectione præcedente; nam substantia materialis ut sic est substantia completa; sed neque forma, neque materia per se est substantia completa; ergo substantia materialis non dicit solam formam nec solam materiam, sed compositum ex utraque; nam quod hoc compositum sit per se unum, supra satis declaratum est, cum de materiali ac formali causa

ageremus, et ex statim dicendis amplius constabit.

6. *Tertia conclusio.* — Dico tertio: integra essentia hujus substantiæ non est sola materia, neque sola forma, sed quædam natura ex utraque composita, quæ per se una est in ratione naturæ seu essentiæ. Hæc sumitur ex Arist., 8 Metaph., text. 15, dicente, quidditatem substantiarum materialium esse per se unam, quia constat ex actu et potentia, quæ per se uniuntur. Et ratione probatur primo, quia hæc substantia est per se una compositione; ergo habet unam essentiam; ergo illa non potest esse sola forma, neque sola materia; ergo est natura ex utraque composita. Prima consequentia probatur ex prima conclusione, quia substantia per se una est ens per se unum; ens autem per se unum, unam habet essentiam. Sed instari potest: nam Christus, ut est in duabus naturis subsistens, est simpliciter unum ens per se, et tamen non habet unam tantum essentiam, sed duas. Respondetur instantiam non esse ad rem. Primo quidem, quia ille modus unitatis et compositionis plurium naturarum in una persona, non est naturalis; hic autem loquimur de ente per se uno, naturali modo; hujusmodi enim ens primario habet unitatem ex unitate essentiæ. Deinde est differentia, quia Christus non habet unitatem ex immediata unione naturarum inter se, sed solam ex unione earum in eadem persona; substantia autem naturalis primo et per se habet unitatem ex unione materiæ et formæ inter se, et ideo si talis est illa unio, ut constituat ens per se unum, talis etiam erit, ut constituat essentiam per se unam.

7. Unde confirmatur illa prima consequentia: nam si substantia materialis est per se una, cum in ea includantur materia et forma, vel id est propter solam unitatem suppositi, vel etiam propter unitatem essentiæ. Non primum; ergo secundum. Major constat a sufficienti partium enumeratione. Neque enim satisfaciet qui dixerit, substantiam materialem esse per se unam propter unitatem compositi, abstrahendo ab uno supposito vel essentia; nam, licet hæc abstractio mente fieri possit, tamen in re non potest esse compositum per se unum, nisi sit vel unum suppositum, vel una natura seu essentia, quod idem est. Minor autem probatur, quia unitas suppositi in substantiis materialibus consurgit ex unitate naturæ, vel mediante illa, quando suppositum est proprium et connaturale, ut